

Drodzy Państwo,

przedstawiamy uzupełnienie zakresu praw i obowiązków członków ekipy filmowej w pionie reżyserskim. Chcemy tym samym podkreślić, że współdziałanie Producenta z Reżyserem jest kluczowe dla powodzenia całego projektu filmowego czy telewizyjnego. Naszym zdaniem najbardziej efektywna współpraca oparta jest na relacji partnerskiej, wzajemnym zaufaniu, ale też określeniu konkretnych, wspólnych celów i kierunków, w jakim film czy serial ma się rozwijać. To Producent i Reżyser będą bowiem osobami najbardziej i najdłużej zaangażowanymi w cały proces powstawania obrazu, stąd atmosfera, komfort pracy, a także to, czy cel oraz strategia działania zostały wspólnie doprecyzowane, pozostaje tak istotne dla całego projektu.

Zwracamy uwagę, że możliwe są bardzo różne warianty takiej kooperacji, czasem Reżyser jest inicjatorem projektu, współautorem scenariusza, czasem tym inicjatorem jest Producent. Chcemy więc podkreślić, że poniższe opracowanie przygotowane jest przede wszystkim z punktu widzenia Producenta, jako osoby, która bierze na siebie ostateczne ryzyko, odpowiedzialność artystyczną, organizacyjną i wreszcie ekonomiczną oraz prawną za całe przedsięwzięcie i za ekipę filmową zaangażowaną w jego powstawanie.

Dlatego też, jako podmiot reprezentujący producentów filmowych i telewizyjnych, naszym celem było sformułowanie tych elementów, które powinny znaleźć odzwierciedlenie w ustaleniach między Producentem i Reżyserem, a w konsekwencji także w umowach. Nie przesądzając rezultatów wzajemnych ustaleń w poszczególnych punktach, chcieliśmy przede wszystkim wskazać, które tematy powinny być nieodłącznym elementem doprecyzowywania warunków współpracy. Jest to więc wykaz tego, nad czym trzeba się zastanowić, wspólnie z Reżyserem omówić i w rezultacie przyjąć bądź nie – w zależności od wariantu współpracy i specyfiki danej produkcji.

Zarząd Krajowej Izby Producentów Audiowizualnych

REŻYSER

I. PODSTAWOWE ZADANIA

- 1.1. Reżyser jest głównym realizatorem filmu, który przyjmuje na siebie zadanie twórczej realizacji dzieła filmowego, poprzez kierowanie całością prac artystyczno-twórczych grupy produkcyjnej na podstawie zatwierdzonego scenariusza.
- 1.2. Reżyser realizuje film zgodnie z koncepcją uzgodnioną z Producentem i zgodnie z podstawowymi parametrami filmu określonymi w „warunkach skierowania do produkcji”, takimi jak: długość filmu, zastosowana technika, harmonogram produkcji, limit kosztów, liczba dni zdjęciowych, wskaźniki zużycia nośnika filmu, lokalizacja zdjęć i inne istotne okoliczności realizacji.
- 1.3. Reżyser ponosi odpowiedzialność za artystyczny i ekonomiczny kształt filmu, zgodnie z pkt. 1.2.

II. ZALEŻNOŚCI SŁUŻBOWE

- 2.1. Reżyser realizuje film na podstawie umowy z Producentem, który ma prawo do szerokiego nadzoru nad realizacją filmu.
- 2.2. Szczegółowe warunki współpracy między Producentem a Reżyserem określa umowa obejmująca wszystkie wymienione w dalszej części etapy produkcji, prawa (w tym autorskie) i obowiązki obu stron umowy na każdym etapie, w tym wynagrodzenie i warunki rozwiązania umowy¹.
- 2.3. Reżyser współpracuje z Operatorem obrazu i Kierownikiem produkcji, którzy są angażowani przez Producenta. Operatora obrazu Producent zatrudnia na wniosek lub za zgodą Reżysera. Reżyser, Operator oraz Kierownik produkcji tworzą ścisłe kierownictwo grupy zdjęciowej (rozszerzone o Scenografa w sytuacji realizacji skomplikowanego inscenizacyjnie filmu fabularnego). W szczególnych przypadkach uzależnionych od specyfiki filmu Reżyser może zaprosić do kierownictwa grupy innych kluczowych twórców filmu. W wypadku rozbieżności zdań między członkami ścisłego kierownictwa grupy zdjęciowej ostateczne decyzje podejmuje Producent.
- 2.4. Reżyser wykonując swoje zadania artystyczno-produkcyjne współpracuje z wszystkimi innymi głównymi współtwórcami filmu, takimi jak: Scenograf, Operator dźwięku, Montażysta, Kompozytor, Kostiumograf, Charakteryzator.
- 2.5. Reżyser jest w tzw. pionie reżyserskim bezpośrednim przełożonym nad współpracownikami, takimi jak: Drugi reżyser, Asystent reżysera, Sekretarka planu, Klapser.

III ZASTĘPSTWO

- 3.1. W wypadku czasowej nieobecności w obowiązkach Reżysera może go zastąpić Drugi reżyser lub inny Reżyser – wyłącznie za obopólną zgodą Reżysera i Producenta filmu.

¹ Por. komentarze pkt. V na końcu podrozdziału dotyczącego relacji między Producentem a Reżyserem oraz podstawowych kwestii do uregulowania w zawartej umowie.

3.2. Reżyser ma prawo zlecić część prac twórczych – jak np. wybór odtwórców ról epizodycznych oraz statystów, wybór rekwizytów, kierowanie udźwiękowieniem postsynchronów lub efektów dźwiękowych, akceptowanie prac przy wykonywaniu efektów komputerowych, itp. – swoim współpracownikom z pionu reżyserskiego, lecz odpowiada za ich wykonanie przed Producentem, tak, jakby wykonał je osobiście.

IV. PRAWA, OBOWIĄZKI I ZAKRES CZYNNOŚCI REŻYSERA

4.1. Ogólne prawa i obowiązki Reżysera

- 4.1.1. Reżyser ma prawo i obowiązek uczestniczenia we wszystkich fazach realizacji filmu, od wstępnych prac przygotowawczych i opracowania literackiego, poprzez prace przygotowawcze, zdjęciowe, prace okresu montażu i udźwiękowania oraz prace końcowe – aż do momentu wykonania kopii wzorcowej. Ewentualny inny zakres prac Reżysera określa umowa z Producentem.
- 4.1.2. Reżyser ma obowiązek wykonywać niżej wymienione szczegółowe zadania osobiście i według swej najlepszej wiedzy i umiejętności, współpracując aktywnie z wszystkimi realizatorami oraz członkami grupy zdjęciowej. Reżyser ma prawo i obowiązek w każdej sytuacji korzystać z konsultacji Producenta i sygnalizować mu trudności w wykonaniu każdego aspektu dzieła.
- 4.1.3. Reżyser ma prawo do korzystania, w porozumieniu i za zgodą Producenta, z usług fachowych doradców oraz konsultantów merytorycznych.
- 4.1.4. Reżyser ustala wraz z Producentem obsadę aktorską, przy czym prawo podejmowania ostatecznych decyzji, z zachowaniem zasady dobrej woli i współpracy, należy do Producenta.
- 4.1.5. Polecenia Reżysera o charakterze artystycznym wobec innych współpracowników w grupie zdjęciowej mają charakter wiążący, o ile nie naruszają warunków realizacji uzgodnionych z Producentem oraz przepisów prawa.
- 4.1.6. Reżyser ma prawo do egzekwowania od Kierownika produkcji filmu oraz swoich Asystentów i Drugiego reżysera zabezpieczenia organizacyjnego zdjęć w kolejnych obiektach zdjęciowych zgodnie z kalendarzowym planem (harmonogramem) zdjęć, w tym dostarczenia na plan sprawnego i wypróbowanego wcześniej sprzętu technicznego, fachowego personelu w niezbędnym do realizacji zdjęć składzie grupy zdjęciowej oraz przygotowanych do zdjęć odtwórców.
- 4.1.7. Reżyser ma obowiązek wykonywać swoje prawa i obowiązki wynikające ze swoich kompetencji zgodnie z zasadami współżycia społecznego.

- 4.1.8. W sytuacji konfliktów w grupie zdjęciowej przy wykonywaniu poleceń Reżysera, ten ostatni może wnioskować do Producenta o zmianę w składzie ekipy filmowej².
- 4.1.9. Reżyser jest zobowiązany realizować swoje zadania w ramach uzgodnionego kosztorysu i harmonogramu produkcji. Konsekwencje przekroczenia terminów i/lub kosztów produkcji w wyniku działań Reżysera powinny być szczegółowo opisane w umowie.

4.2. Zakres czynności Reżysera we wstępnym okresie przygotowawczym

- 4.2.1. Przed skierowaniem filmu do produkcji Reżyser współpracuje, przy sporządzeniu ostatecznej wersji scenariusza z Autorami i Producentem.
- 4.2.2. Reżyser współpracuje z Producentem nad ustaleniem „warunków skierowania filmu do produkcji” oraz wstępnym kształtem obsady grupy zdjęciowej i obsady aktorskiej.
- 4.2.3. Prowadzi studia i konsultacje dotyczące tematyki scenariusza przy wykorzystaniu konsultantów, archiwów, dokumentacji ikonograficznych, asystentów, itp.
- 4.2.4. Współpracuje czynnie lub biernie przy tworzeniu budżetu filmu przez Producenta lub jego przedstawicieli. Ma także prawo wglądu w budżet filmu.
- 4.2.5. Reżyser ma prawo uczestniczyć w ustalaniu koncepcji promocji filmu, planu ewentualnych pokazów testowych i badań fokusowych oraz realizacji audiowizualnych materiałów promocyjnych dla mediów.
- 4.2.6. Reżyser współpracuje z Producentem przy przygotowaniu pakietu niezbędnego do prezentacji w celu pozyskania finansowania filmu i partnerów. Na pakiet mogą się składać: treatment, eksplikacja reżyserska, storyboardy, scenariusz, charakterystyka postaci, materiały promocyjne, wstępny budżet filmu, animatiki, itp.
- 4.2.7. W przypadku, gdy Producent uzna to za niezbędne, Reżyser uczestniczy w spotkaniach z potencjalnymi koproducentami, inwestorami, sponsorami, dystrybutorami i innymi podmiotami mogącymi zapewnić finansowanie produkcji oraz promocji filmu.
- 4.2.8. Reżyser filmu/odcinka serialu – realizowanego na podstawie „formatu” – ma obowiązek stosowania się do wymogów tego „formatu” przedstawionych mu przez Producenta.
- 4.2.9. Szczegółowe warunki realizacji zadań opisanych w podpunkcie 4.2., w tym wynagrodzenia za ich wykonanie i wkład twórczy, określa umowa pomiędzy Producentem a Reżyserem.

² W przypadku zaistnienia takiej sytuacji w wyniku przekroczenia swoich uprawnień (art. 5 Kodeksu cywilnego) przez Reżysera, Producent ma prawo do żądania od Reżysera współuczestnictwa w skutkach zerwania umowy z określonym członkiem grupy zdjęciowej.

4.3. Zakres czynności Reżysera w okresie przygotowawczym

- 4.3.1. Reżyser wraz z Operatorem obrazu opracowuje na wniosek Producenta scenopis filmu (o ile taki jest wymagany).
- 4.3.2. Reżyser wykonuje próbne zdjęcia, wybiera obsadę aktorską ról pierwszo- i drugoplanowych oraz przedstawia zestawienie obsady do ostatecznej, pod kątem wykonalności ekonomicznej i kalendarzowej, akceptacji przez Producenta.
- 4.3.3. Reżyser wybiera i zatwierdza w porozumieniu z Producentem, na wniosek Scenografa i innych realizatorów, obiekty do zdjęć, w tym obiekty do zbudowania w atelier oraz obiekty w plenerze i we wnętrzach naturalnych. Ostateczna akceptacja wyboru obiektów zdjęciowych należy do Reżysera w porozumieniu z Producentem.
- 4.3.4. Reżyser udziela niezbędnych informacji Kierownikowi produkcji filmu przy kompletowaniu załączników do kosztorysu filmu; akceptuje sporządzoną teczkę obiektów i kalendarzowy plan zdjęć.
- 4.3.5. Reżyser ustala koncepcję inscenizacji zdjęć w poszczególnych obiektach zdjęciowych, w tym zdjęć z udziałem dzieci, zdjęć niebezpiecznych z wykorzystaniem pirotechniki, zwierząt, z udziałem kaskaderów oraz zdjęć z wykorzystaniem efektów specjalnych. Reżyser swoje zamierzenia uzgadnia z Kierownikiem produkcji, Operatorem obrazu, Scenografem i innymi członkami grupy zdjęciowej, przy czym ostateczna akceptacja tych koncepcji następuje w porozumieniu z Producentem, z uwzględnieniem warunków ekonomicznych i kalendarzowych produkcji filmu.
- 4.3.6. Podczas ustalania koncepcji inscenizacji Reżyser ma obowiązek, we współpracy z Kierownikiem produkcji, uwzględnić wymogi przepisów przeciwpożarowych i BHP.
- 4.3.7. Reżyser, we współpracy z Kierownikiem produkcji, realizuje zdjęcia w innym terminie, niż termin głównego okresu zdjęciowego (np. „zdjęcia uciekające”); przyjmuje wykonanie tła do reprojekcji, playbacków, cytatów audiowizualnych i innych – do użycia podczas zdjęć.
- 4.3.8. Reżyser prowadzi rozmowy i próby z aktorami; akceptuje próby charakteryzacji i projekty kostiumów.
- 4.3.9. Reżyser akceptuje na wniosek Scenografa obiekty zdjęciowe gotowe do realizacji zdjęć.

4.4. Zakres czynności Reżysera w okresie zdjęciowym

- 4.4.1. Reżyser prowadzi próby z aktorami przed zdjęciami i na planie zdjęciowym. Udziela wskazówek aktorom grającym poszczególne role, nadzoruje pracę Drugiego reżysera i Asystentów kierujących ruchem odtwórców w dalszych planach kadru filmowego.
- 4.4.2. Reżyser kieruje pracą na planie zdjęciowym i wykonuje zaplanowane sceny zgodnie z przyjętym kalendarzowym planem zdjęć, przy ścisłej współpracy z Operatorem obrazu i innymi członkami grupy zdjęciowej. Prowadzi zdjęcia przy dbałości o jak najlepszy efekt artystyczny oraz dba o ekonomię dnia zdjęciowego. Reżyser informuje Kierownika produkcji lub Kierownika planu o zakończeniu zdjęć w poszczególnych dniach zdjęciowych, a także w danych lokalizacjach i obiektach zdjęciowych, włącznie z decyzjami dotyczącymi możliwości rozbiórki dekoracji oraz stworzonych do filmu adaptacji scenograficznych. W sprawach organizacji zdjęć podczas poszczególnych dni zdjęciowych Reżyser ściśle współpracuje z Kierownikiem produkcji filmu, uzgadniając z nim robocze plany pracy.
- 4.4.3. Reżyser akceptuje, na wniosek Scenografa, przygotowane obiekty na kolejne dni zdjęciowe; zatwierdza wykonanie kostiumów i rekwizytów oraz inne przygotowane do filmu środki inscenizacyjne.
- 4.4.4. Reżyser prowadzi bieżącą kontrolę ilości nakręconego materiału filmowego i ocenia jego przydatność. Reżyser podejmuje na planie decyzję o liczbie dubli (powtórzeń) każdego ujęcia z powodów artystycznych, przy czym nie oznacza to możliwości przekroczenia uzgodnionego z Producentem harmonogramu realizacji zdjęć, w tym liczby i długości poszczególnych dni zdjęciowych.
- 4.4.5. Reżyser ma prawo do podjęcia, w porozumieniu z Producentem, decyzji o alokacji środków w poszczególnych grupach kosztów budżetu produkcji w przypadku zaistnienia niespodziewanych okoliczności wpływających na zmianę przebiegu produkcji, a wynikających z czynników niezależnych.
- 4.4.6. Reżyser, z udziałem Producenta i wskazanych członków grupy zdjęciowej, uczestniczy w bieżących przeglądach materiałów zdjęciowych.
- 4.4.7. Wybiera materiały do montażu w czasie i miejscu nie kolidującym z pracami bieżącymi okresu zdjęciowego, w celu dostarczenia ich Montażystom do wstępnego montażu filmu.
- 4.4.8. Reżyser, za wiedzą i zgodą Producenta, realizuje tzw. dokrętki i przekrętki już wcześniej nakręconych scen.

4.5. Zakres czynności Reżysera w okresie montażu i udźwiękowania (postprodukcja)

- 4.5.1. Reżyser, we współpracy z Operatorem obrazu, tworzy koncepcję oprawy graficznej i obróbki obrazu, odbiera i akceptuje prace grafików komputerowych oraz wykonawców retuszy obrazu i efektów specjalnych oraz akceptuje materiały archiwalne bądź inne pozyskane z różnych źródeł; nadzoruje właściwe wmontowanie tych materiałów w obraz filmu.
- 4.5.2. Reżyser nadzoruje i akceptuje prace Montażysty oraz przygotowuje z nim ostateczną wersję obrazu filmu (off-line) w celu przedstawienia jej do akceptacji Producentowi (i Koproducentom filmu); w porozumieniu z Producentem przekazuje materiały do dalszych etapów postprodukcji.
- 4.5.3. Reżyser przedstawia Kompozytorowi zatwierdzoną przez Producenta (i ewentualnie komisję zatwierdzającą obraz) roboczą wersję filmu oraz przeprowadza z Kompozytorem ustalenia dotyczące nagrania planowanej ścieżki muzycznej, przy współpracy z Konsultantem muzycznym i Producentem.
- 4.5.4. Reżyser, we współpracy z Operatorem dźwięku, tworzy koncepcję udźwiękowania filmu, nadzoruje i akceptuje prace Operatora dźwięku przy ostatecznym udźwiękowieniu filmu. Kieruje pracami synchronicznego nagrania dialogów aktorskich (postsynchronizacja) oraz nagrań efektów dźwiękowych synchronicznych i tef dźwiękowych.
- 4.5.5. Reżyser odbiera i akceptuje nagrania muzyczne.
- 4.5.6. Reżyser akceptuje zgranie dźwięku całego filmu, tj. zmieszanie wszystkich ścieżek dźwiękowych synchronicznie z obrazem, przy ścisłej współpracy z Operatorem dźwięku i Montażystą.
- 4.5.7. Reżyser ustala formę napisów czołowych i końcowych; ich treść oraz kolejność uzgadnia z Kierownikiem produkcji. Ostateczną wersję napisów i czołówek zatwierdza Producent.
- 4.5.8. Reżyser wspólnie z Producentem podejmują decyzję o przedstawieniu gotowej wersji filmu Koproducentom i Inwestorom na pokazie kolaudacyjnym, na którym udziela ewentualnych wyjaśnień. Wykonuje uzgodnione z Producentem poprawki pokolaudacyjne w obrazie i dźwięku, włącznie z ewentualnymi tzw. dokrętkami i przekrętkami lub nowymi pracami zdjęciowymi, po czym ponownie, wspólnie z Producentem, przedstawia film Koproducentom i Inwestorom do zatwierdzenia³.
- 4.5.9. Reżyser na mocy swoich uprawnień wynikających z Prawa autorskiego może odmówić wykonania zmian i poprawek, naruszających integralność dzieła i/lub wykraczających poza zaakceptowany scenariusz i wypracowaną w trakcie realizacji filmu koncepcję z zastrzeżeniem punktu 4.5.10. Producent jest zobowiązany do zastrzeżenia tego prawa dla Reżysera w umowach z Koproducentami.

³ Mając na uwadze racjonalizację kosztów postprodukcji zaleca się stosowanie dwóch przeglądów kolaudacyjnych: 1. wstępnie udźwiękowiona wersja off-line; 2. udźwiękowiony, z efektami, wstępnie zgrany film on-line. Zapobiegnie to prezentacji materiału, w którym nie można już dokonać żadnych zmian i poprawek.

4.5.10. Reżyser filmu/odcinka serialu realizowanego wspólnie z innymi Reżyserami lub realizowanego na podstawie tzw. „formatu”, jest zobowiązany do dokonania zleconych poprawek.

4.6. Zakres czynności Reżysera w okresie prac końcowych

4.6.1. Reżyser na wniosek Producenta bierze udział w opracowaniu koncepcji wykonania materiałów promocyjnych filmu oraz odbiera i akceptuje: komplety fotosów reklamowych i roboczych, projekt plakatu, materiały promocyjne dla mediów, w tym materiały audiowizualne, takie jak: teaser, zwiastun, wideoklip, teledysk, itp. Zapoznaje się z projektem kampanii reklamowej i planem dystrybucji filmu, w tym z planem premier, pokazów oraz udziałów w festiwalach.

4.6.2. Wraz z Operatorami obrazu i dźwięku Reżyser akceptuje wykonaną kopię wzorcową filmu.

4.6.3. Reżyser ma obowiązek uczestniczyć w kampanii promocyjnej filmu.

V. KOMENTARZ

Relacje umowne między Producentem i Reżyserem mają zasadnicze znaczenie dla przebiegu ich współpracy oraz dla warunków przebiegu produkcji, walorów artystycznych filmu i efektów ekonomicznych realizacji. Współpraca ta powinna przebiegać we wspólnym interesie, poszanowaniu praw i obowiązków, a przede wszystkim we wzajemnym zaufaniu oraz zrozumieniu. Produkcja filmu jest przedsięwzięciem, które musi pogodzić wizję artystyczną z realiami ekonomiczno-organizacyjnymi oraz oczekiwaniami finansujących je podmiotów. Producent i Reżyser powinni stanowić wspólną i jednomyślną reprezentację realizowanego razem dzieła wobec Koproducentów i Inwestorów. Kluczowym kryterium jakości tej współpracy powinno być dobro projektu.

Należy wziąć pod uwagę, że nierzadko istnieją różnice w przygotowaniu zawodowym między Producentem i Reżyserem, stąd możliwe są najprzeróżniejsze konkretne relacje między nimi. Dlatego poza budowaniem atmosfery sprzyjającej powstawaniu filmu, niezmiernie istotne są relacje umowne, szczegółowo zapisane w podpisanym przez obie strony dokumencie prawnym (umowie o dzieło), określającym najważniejsze kwestie. Należą do nich zarówno problemy kluczowe, jak prawo do tzw. final cut (czyli prawo do określenia ostatecznego kształtu filmu) jak i mniej istotne, dotyczące podziału kompetencji w zagadnieniach o charakterze roboczym.

Podstawowe kwestie, które powinny być omówione w umowie Producenta z Reżyserem to:

- 5.1. Określenie technologicznych parametrów filmu (nośnik zdjęciowy, długość filmu, limit kosztów)
- 5.2. Szczegółowy harmonogram produkcji z określeniem liczby dni zdjęciowych
- 5.3. Wysokość wynagrodzenia Reżysera za poszczególne etapy produkcji
- 5.4. Zakres praw autorskich przysługujących Reżyserowi na poszczególnych etapach produkcji
- 5.5. Warunki rozwiązania umowy na poszczególnych etapach produkcji (np. zaciąganie zobowiązań niezgodnych z warunkami skierowania do produkcji, niestawianie się na plan zdjęciowy, etc.)
- 5.6. Warunki wyznaczenia przez Reżysera zastępstwa, w przypadku jego niedyspozycji
- 5.7. Prawo do final cut
- 5.8. Warunki żądania dokonania zmian i poprawek
- 5.9. Możliwość żądania przez Reżysera pokazów testowych i badań fokusowych
- 5.10. Wzajemne zobowiązania w tym zobowiązania Producenta do dostarczenia uzgodnionych środków, materiałów i personelu.
- 5.11. Odpowiedzialność obu stron za nie wywiązywanie się z zobowiązań lub przekroczenie uprawnień (np. nie respektowanie zatwierdzonego budżetu czy harmonogramu zdjęć i prac)
- 5.12. Zakres uczestnictwa Reżysera w akcji promocyjnej filmu

5.13. Tryb rozstrzygania sporów, (polubowny lub mediacja czy rozprawa w sądzie powszechnym albo arbitrażowym, w tym w zalecanym Sądzie Arbitrażowym Rynku Audiowizualnego – SARA)

Wstępny okres przygotowawczy może być uregulowany odrębną umową, która jednak powinna nawiązywać do przyszłej umowy na realizację filmu przez danego Reżysera w przypadku pozyskania środków na produkcję.

Uzupełnieniem zaleceń związanych z zawartością umów jest „Przewodnik dla twórców filmowych – Jak podpisywać umowy” wydany w 2011 roku przez Stowarzyszenie Filmowców Polskich, a także wydany w 2015 roku przez Krajową Izbę Producentów Audiowizualnych przewodnik „O czym warto pamiętać? Czyli jak podpisywać umowy”, dostępny dla członków KIPA.